

اصول فقه ۴ (حلقه ثالث)

درس ۲۸

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین علم‌الهدی

آموزشیار: مصطفی ده‌باشی

شهید صدر در پاسخ به اشکال رکنیت یقین به حدوث _ که اگر اماره بر حدوث قائم شده باشد می توان استصحاب را جاری نمود یا خیر، _ به طرح نظریه خود پرداخت. اماره بر حدوث، یا معالج شبهه موضوعی است و یا معالج شبهه حکمی، و شک در بقاء نیز یا ناشی از شبهه حکمی است یا ناشی از شبهه موضوعی. بدین ترتیب، چهار صورت حاصل می شود. صورت اول که شک در حدوث و بقاء، موضوعی بود، مورد بررسی و تحلیل واقع شد و به این نتیجه رسیدیم که استصحاب واقعی جاری نمی شد، اما دو استصحاب حکمی و موضوعی قابل جریان است. در این درس، صورت دوم و سوم تبیین می شوند که طبق صورت دوم، شک در حدوث، حکمی و شک در بقاء، موضوعی است. آن چه درباره صورت اول گفته شد در صورت دوم هم وجود دارد. طبق صورت سوم که شک در حدوث، موضوعی و شک در بقاء، حکمی باشد استصحاب موضوعی ممکن نیست، اما استصحاب حکمی قابل جریان است.

ارتباط این درس با مباحث درس گذشته کاملاً روشن است؛ لذا مراجعه به آن ضروری است.

متن درس

الثانية: ان تعالج الأمانة شبهة حكمية و يكون الشك في البقاء شبهة موضوعية، كما إذا دلت الأمانة على نجاسة الماء المتغير و شك في بقاء المتغير . و هنا يجرى نفس الوجهين السابقين، حيث يمكن استصحاب المتغير، و يمكن استصحاب نفس النجاسة الظاهرية المغيية بارتفاع المتغير، للشك في حصول غايتها.

الثالثة: أن تعالج الأمانة شبهة موضوعية و يكون الشك في البقاء شبهة حكمية، كما إذا دلت الأمانة على نجاسة الثوب و شك في بقائها عند الغسل بالماء المضاف.

و في هذه الصورة يتعدّر إجراء الاستصحاب الموضوعي، إذا لا شك في وقوع الغسل بالماء المضاف و عدم وقوع الغسل بالماء المطلق، و لكن يمكن إجماع راء الاستصحاب على الوجه الثاني، لأن الأمانة المخبرة عن نجاسة الثوب تخبر التزاماً عن بقاء هذه النجاسة ما لم يحصل المطهر الواقعي، و على هذا الأساس يكون التعبد الثابت على وفقها بدليل الحجية تعبداً معي بالمتطهر الواقعي أيضاً، فالتردد في حصول المطهّر الواقعي و لو على نحو الشبهة الحكمية يسبب الشك في بقاء التعبد المستفاد من دليل الحجية و الذي هو متيقن حدوثاً، فيجرى فيه الاستصحاب.

یادآوری

اشکال: آیا اماره بر حدوث می‌تواند به جای یقین به حدوث بنشیند و چیزی که حدوث آن یقینی نیست را استصحاب نمود؟ شهید صدر در پاسخ به این اشکال، چهار صورت مربوط به مورد اماره و شک در بقاء را مطرح نمود که صورت اول در درس گذشته بررسی شد.

صورت دوم شک در حدوث و بقاء

در این صورت، مورد اماره، شبهه حکمی است و شک در بقاء، شبهه موضوعی. مثل این که اماره بگوید آبی که رنگ یا بو یا طعم آن به واسطه نجس، تغییر کرده باشد منتج است. این شبهه حکمی است، چون از شارع سؤال می‌شود که آب با اوصاف مذکور نجس است یا خیر؟ حال ما در مورد یک ظرف آب خاص شک می‌کنیم که تغیر زائل شده است یا خیر؟ زوال تغیر خارجی، موضوع است؛ لذا شبهه، موضوعی بوده و شک در بقاء نجاست آب، ناشی از شبهه موضوعی است. حکم این صورت آن است که استصحاب نجاست واقعی را جاری نکنیم، چون با این اشکال که «یقین به حدوث نجاست واقعی ندارید» مواجه می‌شویم؛ اما از دو استصحاب جایگزین می‌توان استفاده نمود:

الف) استصحاب موضوعی: موضوع نجاست آب متغیر، از دو جزء تشکیل شده است: حدوث تغیر در آب و بقاء تغیر. اصل حدوث تغیر در آب را بالوجدان احراز می‌کنیم، اما در بقاء تغیر شک داریم که با استصحاب آن را احراز می‌نماییم. ارکان استصحاب نیز تمام است.

ب) استصحاب حکمی: اماره‌ای که بر نجاست آب متغیر دلالت می‌کند دو مدلول دارد: مدلول مطابقی که حدوث نجاست در آب متغیر است و مدلول التزامی که بقاء نجاست آب متغیر تا زمان بقاء تغیر است. بین مفاد این دو مدلول نیز ملازمه وجود دارد. مقتضای حجیت دلیل اماره، ما را به حدوث نجاست در آب متغیر و بقاء آن تا زمان بقاء تغیر متعبد می‌کند. شک در بقاء تغیر و زوال آن نیز به شک در بقاء تعبد به بقاء نجاست برمی‌گردد که مدلول دلالت التزامی و مقتضای دلیل حجیت اماره است؛ لذا نجاست ظاهری آب را استصحاب می‌کنیم.

متن عربی و نکات تطبیقی

الثانیة: ان تعالج الأمانة شبهة حکمیة و یكون الشک فی البقاء شبهة موضوعیة، كما إذا دلت الأمانة علی نجاسة الماء المتغیر و شک فی بقاء التغیر. و هنا یجری نفس الوجهین السابقین، حیث یمكن استصحاب التغیر (۱) و یمكن استصحاب نفس النجاسة الظاهرية المغیة (۲) بارتفاع التغیر، للشک (۳) فی حصول غایته (۴).

۱. یعنی: استصحاب موضوعی.

۲. اشاره بهمدلول التزامی دلیل اماره دارد.

۳. دلیل «یمكن استصحاب نفس النجاسة الظاهرية».

۴. مرجع ضمیر: نجاست.

Sc01: ۰۹:۵۳

صورت‌های چهارگانه شک در حدوث و بقاء (ادامه مباحث)

در صورت اول، شک در حدوث، مورد شبهه موضوعی بود و شک در بقاء هم موضوعی بود. اما در صورت دوم، اماره، معالج شبهه حکمی است و شک در بقاء، موضوعی است.

صورت سوم شک در بقاء و حدوث

در این صورت، اماره، معالج شبهه موضوعی است و شک در بقاء، شبهه حکمی. مثلاً اماره بر نجاست لباس مکلف دلالت می‌کند و پس از شستن لباس با آب مضاف، در بقاء این نجاست شک کند؛ یعنی شک می‌کند که آیا آب مضاف جزء مطهرات است یا خیر! در این صورت، شبهه حکمی می‌شود.

متن عربی و نکات تطبیقی

الثالثة: أن تعالج الأمانة شبهة موضوعية و يكون الشك في البقاء شبهة حكمية، كما إذا دلت الأمانة على نجاسة الثوب و شك في بقائها (۱) عند الغسل بالماء المضاف.

۱. مرجع ضمیر: نجاست.

نکته: در صورت سوم، امکان استصحاب موضوعی وجود ندارد؛ چون شسته نشدن لباس با آب مطلق، امری مسلّم است و این که لباس با آب مضاف شسته شده است، معلوم الحدوث است. پس در موضوع، شبهه‌ای وجود ندارد تا در صدد استصحاب باشیم؛ اما استصحاب حکمی جاری می‌شود؛ به این صورت که، مدلول مطابقی اماره، حدوث نجاست در لباس را ثابت می‌کند و مدلول التزامی اماره، از بقاء نجاست لباس تا زمان عدم حصول مطهر شرعی، خبر می‌دهد. دلیل حجّیت اماره هم ما را متعبّد به مفاد دو مدلول اماره می‌کند. اکنون در تعبّد به بقاء نجاست لباس شک می‌کنیم؛ چون در حصول غایت نجاست باقیه شک داریم (غایت نجاست باقیه، تحقق مطهر شرعی و واقعی است). بنابراین ارکان استصحاب تمام است و تعبّد به بقاء نجاست لباس را استصحاب می‌کنیم.

متن عربی و نکات تطبیقی

و في هذه الصورة يتعدّر إجراء الاستصحاب الموضوعي، إذا لا شك في وقوع الغسل بالماء المضاف و عدم وقوع الغسل بالماء المطلق، و لكن يمكن إجراء الاستصحاب على الوجه الثاني (۱)، لأن الأمانة المخبرة عن هذه نجاسة الثوب تخبر التزاماً عن بقاء هذه النجاسة ما لم يحصل المطهر الواقعي، و على هذا الأساس يكون التعبّد الثابت على وفقها (۲) بدليل (۳) الحجّية تعبّداً مغيّياً بالمطهر الواقعي (۴) أيضاً، فالتردد في حصول المطهر الواقعي و لو على نحو الشبهة الحكمية يسبب (۵) الشك في بقاء التعبّد المستفاد من دليل الحجّية و الذي هو متيقّن حدو ثاً، فيجرى فيه (۶) الاستصحاب.

۱. یعنی: استصحاب حکمی.

۲. مرجع ضمیر: اماره.

۳. جار و مجرور، متعلّق به ثابت.

۴. یعنی: آیا آب مضاف، مطهر واقعی هست یا خیر؟

۵. خیر تردّد.

SCO۲: ۱۸:۴۱

۶. مرجع ضمیر: تعبّد.

چکیده

۱. صورت دوم شک در حدوث و بقاء به این است که اماره، معالج شبهه حکمی باشد و شک در بقاء شبهه موضوعی. مثل دلالت اماره بر تغیر آب به واسطه برخورد با نجس، و شک در بقاء نجاست آب به خاطر شک در زوال تغیر و عدم زوال آن.
۲. در صورت فوق، استصحاب موضوعی (بقاء تغیر) و استصحاب حکمی (بقاء نجاست ظاهری) جاری می‌شود.
۳. صورت سوم شک در حدوث بقاء به این است که مورد اماره، شبهه موضوعی باشد و شک در بقاء، شبهه حکمی. مثل دلالت اماره بر نجاست لباس مکلف و شک در بقاء نجاست لباس از شستن با آب مضاف.
۴. در صورت فوق، از آن جا که شکی در موضوع خارجی نداریم، استصحاب موضوعی جاری نمی‌شود، اما استصحاب حکمی، یعنی استصحاب تبعیبه بقاء نجاست لباس، جاری است.